

ընդ մարդոյ կմատակարարէ. ուստի իւր թշնամիները կործանելու զէնք գտնելու համար՝ նա անոնց մեղքերը ի գործ պիտի դնէ:

Մի հարցընէք ինձ, քրիստոնեայք, թէ ինչպէս պիտի լինի այս մեծ փոփոխութիւնը զուարճութեան ի տանջանայ: Ս. Գիբբը զայն հաստատած է: Բանն Աստուած զայն ասած է, և Ամենակարող Աստուած պիտի տնօրինէ: Աւելիք աշխատիք ձեր կատարած ցանկութեանց տեսակները քննել, դիւրաւ կրնաք հասկանալ թէ ինչպէս կարող են անոնք անտանելի տանջանքներու փոխարկուիլ: Այն բոլոր զուարճութիւնները կարող ենակեն իւրեանց մէջ ահագին վիշտեր, զգուանք, և դառնութիւններ: Անոնք անշափութիւն մը ունին, որ յաւէտ չկշտանալուն վերայ կղայրանայ, և այս իսկ է պատճառ այն կատաղի և ժղիկին արարմանց, որոց հետեանքն է միշտ դժպատեհ և տառապեցուցիչ:

Անուրբ սէրը, եթէ ինձ կներուի անունը տալ այս սուրբ բեմիս վերայէն, ունի իւր վարանքն ու սաստիկ յուզմունքները, իւր երկմիտ դիտաւորութիւնները, դժոխային նախանձը և այլ բաներ, զորս հարկ չեմ համարիր ասել: Փառասիրութիւնը ունի իւր ստրկութիւնը, վարանքը, կասկածներն ու երկիւղը իւր իսկ բարձրութեան մէջ, որ շատ անգամ իւր գլորուելիք անդնդոց չափն է: Ագահութեան վատ ցանկութիւնը, աշխարհի այս գարշելի ախտը, ոչ միայն անիրաւութիւնները կհաւաքէ, այլ նաեւ գանձուց հետ անհանգստութիւններ կգելզէ: Աւելի աւելի դիւրին բան կայ բոլոր թէ ընել ան-

տանելի վիշտ մը մեր մեղքերէն ու ցանկութիւններէն, վերցընելով անոնցմէ այն դուզնաքեայ քաղցրութիւնը, որ զմեզ կը հրապուրէ, և թողլով այն սոսկալի տաղնապն ու դառնութիւնը, զորս յաւէտ կ'յաճախէ: Մեր մեղքերը մեր դիմացն են, մեր վերան և մեր մէջը, մեր սիրտը հարուածող սլաքներ, մեր զխոյ վերայ ծանրացող բեռինք և մեր աղիքը դալարող թոյներ:

(Պատիւ)

ՀԱՅԿՈՐԴԻՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ

Ապրիլի 16/28 ամսաթուով ի Կալիթթայէն մեր թղթակցի նամակագրութենէն հետեւեալը քաղելով՝ արժան կհամարիմք հրատարակել ի տեղեկութիւն մեր սիրելի եղբարց:

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Ի ՊԻՐՄԱՆՍԱՆ

Յառաջ քան զգնալ մեր ի Ռանգուն եւ ի Մանգալէ՝ գրեալ գրութիւնք մեր հասեալ են առ 264, որք էին 19/21 Յունվարի եւ ի 16/28 նորին: Ի 23/6 Փետ. մեկնեալ ի Կալիթթայէս շոգենաւով՝ 19/41 Փետ. ողջամբ հասաք ի Ռանգուն. — 90 մղոն է ի Կալիթթայէ, բերան գետոյ ցծովն. 656 մղոն է ծովն եւ 40 մղոն գետն Ռանգունայ, բովանդակ ճանապարհն ի Կալիթթայէ ցՌանգուն 786 մղոն է: —

Գոյ ի Ռանգուն սուրբ Յովհաննէս Մկրտիչ անուն եկեղեցի Հայոց, մի քահանայ եւ 15 իւ չափ տունք Հայոց: Գեղեցիկ քաղաք է Պրմաց եւ այժմ ի ձեռս Անգղիոյ:

Ի 45/27 Փետր. ի բուն Բարեկենդանի մտաք ի շոգենաւ վասն Մանգալէի. սոյն ճանապարհս գետով է ամբողջ, եւ 665 մղոն է ասեն. յերկուս կողմունս գետոյն շէն է՝ գիւղ ի վերայ գեղջ, գոն եւ քաղաքք, զուարճալի տեսարան՝ բայց միանգամայն ձանձրալի. զի յընթացս 14 աւուրց գնացաք. բազում պտոյտս առնէ եւ վեց ժամ միայն յաւուրն գնայ, ի գիշերին խարխիս արձակեալ մնայ, զի մէգ եւ մառախուղ ունի, եւ նեղին տեղիս գտանին:

Ի 28/44 Մարտի խարսխեաց ի նաւահանգստին Մանգալէի, եւ վասն երեկոյացեալ ժամուն մնացաք ի գիշերին ի նաւի. ի հետեւեալ առաւօտուն՝ որ էր Անառակի Կիւրակէ, չորս փիղս առաքեալ էր թագաւորն հանգերձ պաշտօնատարաւ միով ընդ ագաջ Գեր. Գրիգորիս Արքեպիսկոպոսի, ընդ նմին եւ քահանայն մեր եւ ժողովուրդն հանին ի նաւէ, եւ նստեալ ի փիղս՝ մի ժամաւ հասաք յեկեղեցին մեր, ուր իջեւանս կալաւ Գեր. Առաջնորդն մեր. — զայս շինեալ է (այս ինքն զբնակարան յատկացեալ քահանային) թագաւորն 2500 Ռուբով, իսկ եկեղեցին ժողովրդական տրօք յամին 1862 յանուն սուրբ Լուսաւորչի: —

Ի 1/45 Մարտի ըստ հրամանի թագաւորին Գրիգորիս Արքեպիսկոպոսն գնաց ի տես չորից Վեզիրաց. զայս մեծ պա-

տիւ համարին եւ միայն Դեսպանաց առնէ թագաւորն, թէ եւ շատ խեղճ բան է:

Յ 5/43 Մարտի գնացեալ ներկայացաւ թագաւորին ի պալատն. տեղին ընդունելութեան էր սիւնազարդ սրահ մի ոսկեղօծեալ փայտաշէն. ծանրագին գորգս փռեալ էին վասն Գրիգորիս Արքեպիսկոպոսի, ուր նստաւ ծալապատիկ եւ երբեմն ի վերայ ծնկան զիարդ եւ կամեցաւ. նստան եւ երկու քահանայք Հայոց (մինն ի Ռանգունայ բերեալ եւ միւսն աշխարհական թարգման) եւ 14 իւ չափ մերազնեայ ժողովուրդք: Յետ 5 ըսպէի եկն թագաւորն եւ ողջունեաց: Գեր. Առաջնորդն եւ որք ընդ նմա էին՝ նստեալ մնացին, զի այն է սովորութիւն տեղւոյն՝ զորս կանխաւ բանակցեալ որոշեցին. վասն որոյ կարի պատուով եւ կարեմ ասել քան զդեսպանս հիւրընկալեցաւ. — սուտ է այն որ ասեն գալ ի վերայ ծնկան, զայդպիսի ստրկութիւն չառաջարկեցին Գրիգորիս Արքեպիսկոպոսին: — Կարի մարդասիրութեամբ եհարց թագաւորն զգալստենէս եւ զնորին Վեհափառութենէն Հայրապետի ամենայն Հայոց. եհարց զվերադարձէ Գրիգորիս Արքեպիսկոպոսին. որ եւ յայտնեաց թէ վեց օր միայն մնալ ունի. շատ ստիպեաց մնալ ընդ երկար. յայտնեաց զմեծ համարումն իւր զՎեհափառէն եւ բովանդակութիւն մտացն էր միջնորդութեամբ Վեհին շահել զբարեկամութիւն. . . . Յայդմ մասին կարի զգուշութեամբ խօսեցաւ, միանգամայն ի վերայ բերելով՝ որ եթէ ինքն ծաղկեցուսցէ զՀայս անդ՝ եւ շնորհս ունիցի

ի վերայ քահանայի զոր նոր առաքեալ էր Դեր. Առաջնորդն ինքն եւս ջանայ ըստ կարի. արդարեւ խեղճ բան է գրութիւն տեղական Հայոց՝ որք են 53 հոգիք եւ 13 տունք, ըստ մեծի մասին Ջուղայեցիք. սոքա ամենեքեան՝ բաց յերկուց տանց՝ ակնկալեն ի թագաւորէն, որպէս եւ պարոն Մինաս միանգամ եւ եթ յաջողեալ է առնուլ մի գիր ի վերայ Վեհին եւ 5000 Ռուբլոյ անուանական արժողութեամբ եագուլ քարս, զոր ծախեալ է 2000 քանի ռուբլով եւ արարեալ ծախս ճանապարհի. սոյնպէս եւ այլք առնեն թէ եագուլ եւ թէ այլ բերս տեղւոյն՝ եւ տարեալ ի Կալիաթայ կամ այլուր ի կողմանէ թագաւորին ծախեն եւ անցուցանեն դաւուրս։ Մեք չտեսաք անդ պաշտօնեայս ի Հայոց. կարծեմ ի սակաւուց հասկանայք։ Ի վերջոյ թագաւորն ասաց Գրիգորիս Արքեպիսկոպոսին՝ զի եթէ ախորժի՝ ի հետեւեալ աւուրն կամի ճաշս պատրաստել. շնորհակալութեամբ ընկալաւ, ապա եւ գնաց թագաւորն, եւ Գրիգորիս Արքեպիսկոպոսն ընդ իւրայնոցն մեկնեցաւ ի պալատէն։

Ի 4/16 Մարտի ճաշեցին ի պարտիզի պալատան Գրիգ. Արքեպիսկոպոսն եւ 2 քահանայքս եւ երկու աշխարհականք. կանխաւ պատրաստեալ էր պահոց կերակուրս. յետ ճաշի ներկայացան վերստին թագաւորին եւ քան զառաջին օրն պատուեաց. զի ելեալ ի տեղւորէն ուր նստեալ էր՝ առաւել մերձ առ Գրիգորիս Արքեպիսկոպոսն նստաւ ի վերայ գեանոյ. . . : Վճարեաց թագաւորն զծախս ճանապարհին ի Ռանդու-

նայ ցՄանդալէ եւ անտի վերստին ցր. Ռանդու. խոստացաւ հասուցանել առ Արքեպիսկոպոսն նամակ առ ի հասուցանել առ Վեհն. (զոր յայս նուագ ընդ գրոյս առաքեցաւ) եւ ասաց միջնորդել վասն բարեկամութեան։ Ետ Գրիգորիս Արքեպիսկոպոսին ընծայ մի եագուլ մատանի 50 կամ 60 ռուբլոյ արժողութեամբ եւ 50 ռուբլոյ արժողութեամբ երկու արծաթեայ տուփս. երկու մատանի եւ երկու տուփ առ երկու քահանայս. եւ ասաց խնդրեա՛, զի՞նչ խնդրես։ Կանխաւ պատրաստեալ էր Առաջնորդն զերիս գրաւոր խնդիրս, մատոյց զերկուսն, մինն վասն ամսականի քահանայի, զի առ ի չգոյէ ժողովրդեան մինչեւ ցարգ չէր յաջողեալ քահանայ առաքել հաստատուն. երկրորդն՝ խնամ՝ ունել ի վերայ ժողովրդեանն տալով նոցա մի մի գործս. ընկալաւ եւ հրամայեաց՝ զի կատարեսցի։ Կրկնեաց վերստին՝ զի՞նչ այլ խնդրես։ Դոյր խնդիր մի դժուարին զոր չէր կամէր լսել թագաւորն՝ թէ եւ գեսպանն Անգղիոյ եւ հոգեւոր գլուխք իւրեանց խնդրեալ են կանխաւ, այն էր Յովհաննէս անուն՝ զոր ազգապետս անուանեն այգր, ի 5 ամաց հետէ արժորեալ էր ընտանեօք իւրովք, մատոյց վասն նորագրաւոր խնդիրն անյուսաբար. ընթերցեալ՝ ասաց, զի՞նչ կամիս զի արարից՝ զվերադարձն խնդրեաց Արքեպիսկոպոսն. յօժարութեամբ ընկալեալ՝ ի ներկայութեան Գեր. Արքեպիսկոպոսին գրեցին զհրամանն՝ արքունական ծախիւք եւ պատուով դարձուցանել։ Ապա երեք կնեաց՝ թէ վասն քո զի՞նչ խնդրես։ Այս

են, ասաց Գեր. Գրիգորիս Արքեպիսկոպոսն՝ խնդիրք մեր ի թագաւորէն, եւ երկարութիւն կենաց խնդրեմ այլ եւս վասն Ձեր: Անցին աստ եւ այլ բանք վասն բարեկամութեան, եւ շնորհակալ եղեալ մեկնեցան ի միմեանց:

Ի 6/18 Մարտի շաբաթ օրն վերստին փիղերով իջաք յեզր գետոյն եւ մտեալ ի շոգենաւ՝ յընթացս 9 աւուրց հասաք ի Ռանգուէն ի 14/26 Մարտի: Նստեալ անդ քանի աւուրս ի 21/2 Ապրիլի ի Գալստեան Կիւրակէի մեկնեալ ի Ռանգուէնայ շոգենաւով՝ ի 25/6 Ապրիլի հասաք ողջամբ ի Կալկաթայ:

Գեր. Գրիգորիս Արքեպիսկոպոսն տիրեցաւ յոյժ, որպէս եւ ես տխուրեմ աստանօր ի գրելս. զի ի գիշերին՝ յորում լուսանայր Ծագկաղարգի Կիւրակէն՝ Սարգիս Աբեղայն Աղեքսանդրապօլսեցի՝ ձեռնասունն նորին Գերապատուութեան փոխեցաւ առ Աստուած ի Կալկաթա հիւծական ախտիւ եւ թաղեցաւ ի նմին աւուր յեկեղեցւոյն տեղոյս: — Եղիցին կամք Տեառն օրհնեալ, եւ տացէ ձեզ Տէր կեանս երկարս. չէ հարկ գրել թէ զի՞նչ ցաւ զգացաք եւ զգամք միշտ: — Այսչափս բաւական վասն ճանապարհորդութեանս, գամք եւ առ գործս: . . .

ՎԱՆԱՄԱՅՐ ԵԻՓԻՄԷ.

Տփլեաց Առևտնաց Վանուց Մայրապետն վախճանեալ լինելով, Միաբանուհեաց ընտրութեամբ բարեպաշտուհի Եւփիմէ կոյս Բհհպութեանց կարգեցաւ

ի վանամայրութիւն յիշեալ Անապատին, զոր եւ Վհհ. Հայրապետ օրհնութեան Կոնգակաւ հաստատեց:

ՀԱՐՅԱՔԵՆՈՒԹԻՒՆՔ ԱՇԱԿԵՐՏԱՅ

ՃԵՄԱՐԱՆԻ.

Գեր. Գաբրիէլ Արքազան Արքեպիսկոպոս Այվազեանց յՅն ամսոյս վերադառնալով ի Տփլեաց, Յունիս 7 էն ց 11 ն՝ հազեւ ճաշի եւ փոքր ինչ հանգստութեան միջոց տալով՝ Ճեմարանի Վարանոցական շրջանին՝ Եախապատրաստական՝ Առաջին՝ Երկրորդ եւ Երրորդ դասարանաց աշակերտաց առ այժմ Արօնադիտութեան՝ Հայկաբանութեան՝ Ուսուցիչնի՝ Գաղղիարէնի եւ Բնական Պատմութեան հարցաքննութիւնքը կատարեց:

Իսկ յառաջակայ Օգոստոս ամսոյ վերջերում թուաբանութեան, Բնագիտութեան եւ Աղգային Պատմութեան, Աշխարհագրութեան, Ուսուցաց Պատմութեան եւ Ուսուցաց Աշխարհագրութեան (Ուստաստանցի աշակերտաց), Հայկական Չայնագրութեան, Գծագրութեան եւ Վայելչագրութեան հարցաքննութիւնքը պիտի տեսնուին, նաեւ տարեկան եւ Ճեմարանի Տօնախմբութեան հանգէսը կատարելէ զինի՝ Ճեմարանի Տեսչութեան Վարչութիւն թէ ամսագրոյս միջոցաւ եւ թէ առանձին տետրակներով պիտի հրատարակէ հարցաքննութեանց արդիւնքը եւ Ճեմարանի Տեսչութեան ընդարձակ տեղեկագիրը:

— Գեր. Գաբրիէլ Արքազան Արքեպիսկոպոսն եւ Յն ամսոյս մեկնեցաւ ի Ս.